

Latvijas pašvaldību attīstība: iegūtais, zaudētais un nākotnes perspektīva

Māris Pūķis,
Dr. oec., Dr. phys.

2016. gada 13. decembris

Rīgas domes konference

Pašvaldības ideāls

- Pašvaldības – Latvijas Republikas dibināšanas nosacījums 1918. gadā un atjaunošanas iniciatores 1990. gadā
- Stipras pašvaldības – pamats demokrātiskai valstij
- Municipālās brīvības harta (1953) un Eiropas vietējo pašvaldību harta (1985)

Attīstības periodi

- 1990–1994 – strauja decentralizācija, uzticēšanās pašvaldībām, debirokratizācija
- 1994–1998 – centieni restaurēt totalitārisma elementus, fonā Jaunās publiskās pārvaldes elementi un birokratizācija
- 1998–2009 – administratīvi teritoriālā reforma, virzītājs – cīņa starp valdošās koalīcijas partijām
- 2009–2016 – centieni sašķelt pašvaldības, lai veicinātu depopulāciju, fonā pasaules ekonomiskā krīze
- 2017–2030 – iespēja mainīt valsts izaugsmes tempus, balstoties uz pašvaldību

Pašvaldības princips

- Pārstāvniecības demokrātija, atzīstot arī tiešo demokrātiju
- Darbība teritorijas iedzīvotāju labā
- Autonomās kompetences jomā – atļauts tas, kas nav ar likumu aizliegts
- Pašvaldības izpildvaras atbildība domei
- Būtiska publisko lietu daļa pašvaldības kompetencē

Iegūtais un zaudētais

■ Iegūtais:

- Vēlētas vietējo pašvaldību domes
- Izpildkomiteju likvidācija – izpildvaras padotība padomei
- Būtiska kompetenču daļa pašvaldībai
- Iespēja tiesāties ar valsti gan publisko, gan privāto tiesību jomā

■ Zaudētais:

- Iespēja noteikt autonomās funkcijas citos likumos un nepildot likumīgo kārtību
- Iespēja atlaist domi ar Saeimas likumu bez tiesas sprieduma
- Iespēja regulēt autonomo kompetenci ar MK noteikumiem
- Iespēja atstādināt domes priekšsēdētāju bez tiesas sprieduma ar ministra rīkojumu

Finanšu autonomija

- Pašvaldību ieņēmumi proporcionāli to kompetencēm «kopējā ekonomiskajā politikā»
- Lielākā daļa ieņēmumu – no pašvaldības nodokļiem vai nodevām
- Ieņēmumi brīvi izlietojami, tie pēc iespējas netiek iezīmēti noteiktam mērķim
- Pašvaldības īpašums kā pašvaldības ekonomiskais pamats

Iegūtais un zaudētais

■ Iegūtais

- Iedzīvotāju ienākuma nodoklis, ko maksā teritorijā reģistrētie iedzīvotāji, kā pašvaldības ieņēmumu pamats
- Vidēji valstī 50% ieņēmumu veido divu nodokļu ieņēmumi, 5/6 ieņēmumu veidojas pēc objektīvām formulām vai no pašu aktivitātēm
- Pēc daļas publiskajā kopbudžetā – pirmajā desmitniekā ES

■ Zaudētais

- Jaunajā izlīdzināšanas sistēmā pašvaldība saglabā tikai 40% no divu nodokļu ieņēmumiem, pārējais kopīgajā katlā
- Gan atskaitījuma likmi pašvaldībām, gan neapliekamos ienākumus var voluntāri samazināt
- Ierobežojumi uz pirkuma tiesībām un uz pašvaldības īpašumu izmantošanu un atsavināšanu

Administratīvā autonomija

- Izpildvara atbildīga domei (tai skaitā domes priekšsēdētājs)
- Tiesības izveidot tādas iestādes un struktūrvienības, tādus pašvaldības uzņēmumus un biedrības, kas atbilst vietējai politikai un citām vietējām īpatnībām
- Tiesības izvēlēties tādu kompetences īstenošanas formu, kas atbilst ievēlēto deputātu uzskatiem un vietējiem apstākļiem (tai skaitā privatizāciju, deleģēšanu un ārējo iepirkumu)
- Valsts tiesības autonomās kompetences jomā kontrolēt vienīgi pašvaldības darbības likumību

Iegūtais un zaudētais

- Iegūtais

- Administratīvās autonomijas nostiprināšana likumā «Par pašvaldībām»
- Administratīvā procesa regulējums, atzīstot domi par augstāko instanci

- Zaudētais

- Administratīvās autonomijas ierobežojumu eskalācija nozaru likumos
- Valsts kontroles tiesību pašvaldībās sistemātiska paplašināšana
- Konkurences padomes iesaistīšana uzņēmumu lietderības vērtēšanā

Personāla autonomija

- Patstāvība personāla izvēlē
- Iespējas piedāvāt elastīgus darba līgumu nosacījumus
- Patstāvība personāla motivācijas sistēmas veidošanā

Iegūtais un zaudētais

- Iegūtais

- Pašvaldību neiekļaušana valsts civildienestā
- Progresīvākā atalgojuma sistēma Eiropā 1998–2010
- Tiesības uz patstāvīgu personāla politiku

- Zaudētais

- Vienotā atalgojuma sistēma kopš 2010. gada
- Pašvaldību darbinieku iekļaušana «valsts amatpersonu» lokā, lai novērstu interešu konfliktu
- Izglītības nosacījumu ierobežojumi nozaru likumos
- Konkursa procedūru ieviešana darbinieku pieņemšanā

Galvenās problēmas valstī saistībā ar pašvaldībām:

- Ambīciju trūkums konkurencē Eiropas Savienībā
 - Gatavība palikt visvājāk attīstīto lokā
- Totalitārisma ietekme izpratnē par tiesisku valsti
 - Normatīvisms un no tā izrietošā birokratizācija
- Līdzekļu trūkums
 - Pārmērīga atvieglojumu sistēma, kuru lietderība netiek pārskatīta
- Neizpratne par reģionālās attīstības nepieciešamību
 - Atteikšanās no teritorijas apdzīvotības veicināšanas, koncentrācija un centralizācija

Perspektīva – vērtību pārvērtēšana

- Mērķis – samazināt likumu skaitu un apjomu, ļaut elastīgāk pieņemt lēmumus
- Mērķis – līdzsvarot konkurences veicināšanu ar vietējo interešu aizstāvēšanu
- Mērķis – ekonomiskā dažādība, katra pašvaldība meklē atšķirīgas prioritātes savu uzņēmēju atbalstam
- Mērķis – aktīva pašvaldību iesaiste izglītības satura veidošanā, palielinot izglītības lomu prasmīga darbaspēka gatavošanā
- Mērķis – iekļaut izglītības sistēmā mācību par pašvaldību un personas iespējām aktīvi ietekmēt politiku

- Paldies par uzmanību!

- maris@lps.lv

- +371-29197602